

INTRODUCERE

Revoluția din 1989
văzută din blocul meu

Să povestesc Revoluția din 1989 din perspectiva mea de atunci activează și azi, la 35 de ani depărtare de evenimente, un amestec de emoții greu de controlat. „De ce?”, mă veți întreba pe bună dreptate. Recunosc că nu mi-e foarte limpede și, probabil, dacă și-ar asuma până la capăt datoria de onestitate a povestitorului, nici alți martori n-ar ști să vă răspundă mai bine. Poate fiindcă tot ce s-a întâmplat și am simțit în decembrie 1989 a fost atât de nou și de fulgător, încât nu am reușit nici până astăzi să ne distanțăm suficient de evenimente și să ni le explicăm rațional.

Pe 17 decembrie 1989, împlineam fix 17 ani și șase luni, eram în prima zi a vacanței de iarnă și mă pregăteam intens, după un ritual anual, pentru olimpiada la istorie. Îmi plăcea istoria, o consideram un fel de poveste, o poartă către lumi care dispăruseră, dar pe care le puteam învia cu puterea minții. Când învățam despre eroi și revoluții, mi se întâmpla deseori să mă trezesc visând cu ochii deschiși, imaginându-mi ce aș fi făcut eu în mijlocul acelor evenimente tumultuoase. Regretam, cumva, că epoca mea era – sau așa se vedea din colțul de lume în care îmi fusese dat să mă nasc – una pașnică și plicticoasă. Tot ce știam despre lumea înconjurătoare știam din cărți. Eram o cititoare avidă, aveam o mare capacitate de a mă transpune în universuri fictive și o la fel de mare aversiune pentru ceea ce consideram a fi realitatea prozaică. Eram, pe scurt, o adolescentă visătoare, care ar fi putut să-ți depene ca Șeherezada zeci de povești frumoase din cărțile de istorie, dar care, în fond, habar n-avea ce însemna cu adevărat o revoluție.

Revoluția din 1989

Azi știu că 17 decembrie 1989 a fost a doua zi a revoluției izbucnite la Timișoara, iar pentru mine – ziua în care am început să privesc cu alți ochi ceea ce citeam în cărțile de istorie. Cu o seară înainte, duminică, tatăl meu fusese chemat de urgență la unitatea militară unde lucra. Pentru cei care activau în armată, așa-numitele „alarme” de exercițiu nu erau ceva neobișnuit. Făceau parte dintr-o rutină cu care ei și familiile lor erau deja deprinși. Așadar, chiar dacă ne-am dat repede seama că toată lumea din blocul de angajați ai Ministerului Apărării în care locuiam fusese convocată la aceeași alarmă, nimeni nu s-a îngrijorat foarte tare. Abia a doua zi, luni, 17 decembrie, spre seară, când niciunul dintre cei astfel „alarmati” nu se întorsese încă acasă, nu sunase și nu dăduse niciun semn familiei ca să spună ce se întâmpla, au început să apară primele semne de întrebare.

În seara aceea, împreună cu mama, fratele meu și câteva vecine m-am așezat în fața aparatului de radio la care se putea „prinde” Europa Liberă. Spre marea noastră uimire însă, *Actualitatea românească* – principala emisiune de știri de la Europa Liberă – nu ne-a lămurit cu nimic. Mai de folos ne-a fost o vecină al cărei frate se afla în acele zile într-o delegație la Timișoara; acesta reușise cu greu să-și sune familia, doar cât să le spună că nu poate veni înapoi a doua zi, fiindcă „e nebunie mare acolo”. „Nebunie” putea însemna orice în România lui Ceaușescu, însă cu siguranță era ceva foarte grav, din moment ce orașul fusese complet izolat de restul țării și nici măcar telefoanele către Timișoara nu mai funcționau. Îngrijorați, făceam cu toții presupuneri despre ceea ce s-ar fi putut întâmpla: o epidemie pe care autoritățile n-au cum s-o oprească decât închizând complet orașul; un atac al unei armate străine asupra României (probabil ungurii, fiindcă ei ne erau prezentați cel mai des drept dușmani ai națiunii române); sau poate o revoltă a muncitorilor, așa cum fusese cea de la Brașov, din 1987, care

se soldase cu multe represalii. Din experiențele noastre de până atunci, astfel de revolte durau câteva zile, timp în care respectivul oraș era izolat de restul țării, autoritățile civile se prefăceau mai întâi că negociază, apoi erau trimise forțele Securității și, în cele din urmă, se trecea la arestări masive și la brutalități comise împotriva participanților la protest și a familiilor acestora. Era un „model” de represiune devenit aproape clasic, pe care, într-un fel sau altul, mărturisit sau nemărturisit, fiecare român ajunsese să îl poată prevedea. Și, în sinea noastră, cam asta ne așteptam să se întâmple și în decembrie 1989 la Timișoara, dacă se dovedea că era vorba despre o revoltă populară.

Orice-ar fi fost, nu prea găseai argumente cu care să te liniștești, chiar dacă viața din București a continuat încă o săptămână aproape netulburată: copiii își vedeau de meditații și de vacanță, mamele mergeau la serviciu ca de obicei, magazinele erau la fel de goale, apartamentele la fel de prost încălzite, iar în bucătăriile în care flacăra aragazelor abia mai pâlpâia se pregăteau febril, ca în fiecare an, bucate pentru Crăciun și Anul Nou. Prea multe speranțe de schimbare a sumbrei situații economice și politice – în care cei de vârsta mea trăiau, de fapt, de când se știau – nu îmi amintesc să fi nutrit cineva. Până atunci, nimic nu reușise să clintească regimul Ceaușescu. La acel sfârșit de decembrie 1989, bucureștenii din blocul meu nu vedeau în jurul lor nimic care să anticipeze cât de aproape era căderea comunismului. Și cu atât mai puțin nu credeau că ei înșiși ar fi fost în stare să o provoace.

În acele zile de început ale Revoluției din 1989, eroina din mine n-a fost deloc la înălțimea împrejurărilor. Nici măcar nu m-am străduit. Eram supărată fiindcă nervozitatea celor din jur mă împiedica să învăț pentru olimpiadă și, încă și mai grav, mă obliga să rămân prezentă în realitate mult mai mult decât îmi doream. Brusc, fără nicio introducere, lumea reală invadase lumea mea

Revoluția din 1989

obișnuită de până atunci – lumea cărților – și nu se mai dădea dusă. Prima zguduire am trăit-o pe 18 decembrie, seara, la prima emisiune a Europei Libere în care s-a vorbit despre izbucnirea unei revolte la Timișoara. Când am auzit, aproape acoperind vocile celor intervievați, zgomotul împușcăturilor și vuietul mulțimii care manifesta în stradă, așa cum fuseseră captate în înregistrarea de pe banda magnetică, toți cei care ne adunaserăm în seara aceea în jurul aparatului de radio ne-am simțit deodată ca străbătuți de un curent electric. Știam că emisiunea nu putea fi „în direct”, dar zgomotul atât de real din înregistrare ne-a făcut să trăim momentul de parcă am fi fost și noi, chiar în clipa aceea, acolo, în mijlocul mulțimii uriașe a protestatarilor. Îmi amintesc că mi-au dat lacrimile și că mi-a fost foarte jenă de emoția mea, dar, când m-am uitat la ceilalți, la prietenii de la bloc, toată lumea avea ochii în lacrimi, inclusiv băieții. Era primul eveniment serios la care luam parte împreună, în acea solidaritate spontană, tăcută și înlăcrimată, pe care nici nu știam cum să ne-o explicăm.

Următoarele trei zile s-au scurs greu, într-un București în care nu se întâmpla încă nimic și totul era învăluit în liniște. O liniște ce începuse să devină tot mai apăsătoare, pe măsură ce se scurgeau orele și se acumulau veștile despre morți, răniți, manifestanți împrăștiați de Armată și tancuri scoase în stradă pentru „a face curățenie” printre demonstranți. Cam în același ritm se acumulau, în familia mea și în cele ale vecinilor mei, și orele de încordare în care nu primeam nicio veste de la ai noștri. Zvonuri apocaliptice pluteau peste tot, dar deocamdată nu erau decât zvonuri. Oficial, regimul părea imperturbabil: la telejurnal ne erau prezentate imagini cu Nicolae Ceaușescu care tocmai plecase, aparent sigur pe viitorul său politic, într-o vizită de lucru în Iran, Televiziunea Română (TVR) continua să transmită neabătut aceleași emisiuni de propagandă, iar presa scrisă tipărea aceleași obișnuite omagii

adresate conducătorului și soției sale. Timpul părea să fi încremenit într-o exasperantă buclă de zile sumbre și cenușii. Doar nopțile petrecute în jurul aparatului de radio, ascultând Europa Liberă, erau animate. Radioul devenise portalul prin care pătrundeam într-o realitate paralelă: se vorbea despre o represiune sălbatică, despre un oraș „martirizat”, cu străzile pline de sânge. Mai întâi cu precauție, fiindcă știrile despre un masacru făcut de Armată la Timișoara încă nu puteau fi verificate, apoi tot mai răspicat și cu tot mai multe detalii, erau relatate scene dintr-o baie de sânge de proporții colosale, înspăimântătoare și, oricât ai fi încercat să o înțelegi, lipsită de sens. Părea că singurul lucru important pentru tot ceea ce mai însemna autoritate în statul român era supraviețuirea familiei Ceaușescu și a celor câțiva care încă mai aveau de profitat de pe urma ei – o supraviețuire cu orice preț, chiar și cu prețul uciderii a sute sau poate chiar a mii dintre noi, românii de rând.

În dimineața de 20 decembrie am primit, în sfârșit, o primă veste despre ceea ce se întâmpla cu tata, despre care nu mai știam nimic de patru zile și pe care nu avuseserăm nicio posibilitate de a-l contacta. Unul dintre vecini, un tânăr locotenent a cărui soție tocmai născuse primul lor copil, a reușit să vină, numai pentru câteva ore, acasă. Pe de-o parte, această infuzie de vești din sursă sigură m-a liniștit: deocamdată, tata nu era în primejdie. Pe de altă parte însă, mi-a deschis ochii asupra unei alte perspective, una care nici măcar nu-mi trecuse prin cap până atunci – în acele momente, fiecare dintre militarii din cazărmi trăia o cumplită dilemă morală: să tragă sau să nu tragă în manifestanții civili de pe străzi? Și dacă refuza să tragă, ce avea să se întâmple cu el? Tânărul locotenent Adrian ne-a povestit unul dintre dialogurile lui cu soldații: „Tovarășu’ locotenent, ce facem dacă se dă ordin să tragem? — Stați, mă, liniștiți, că nu vă pune nimeni să trageți! — Da’ dacă se dă ordin, ce facem? Tragem? — Nu trage nimeni, băieți, stați liniștiți, nu trage

Revoluția din 1989

nimeni.” „Băieții”, soldați în termen (stagiul militar era obligatoriu pentru toți cetățenii de sex masculin care împliniseră 18 ani), erau literalmente niște băieți, unii dintre ei doar cu un an mai mari decât mine. Locotenentul însuși era un tânăr cu nici măcar zece ani mai în vârstă decât recruții pe care îi conducea. În ochii lui am putut citi cu ușurință că nu era deloc sigur de ceea ce le spusese soldaților ca să îi liniștească. Eu sigur nu mai eram liniștită. Simțeam, tot pentru prima dată în viață, că personajele din cărțile pe care le citeam se pregăteau să coboare din ficțiune în lumea reală. Numai că acum, când totul devenise foarte personal, nu mi se mai părea chiar atât de simplu să fiu contemporană cu o revoluție.

Convingerea că trăiam niște momente decisive, în care se hotăra viitorul regimului comunist și, implicit, viitorul nostru, mi-a fost întărită în aceeași seară, când Nicolae Ceaușescu, întors de urgență din Iran, a apărut la TVR cu o față ca de cioclu, înconjurat de figurile încruntate ale soției sale și ale demnitarilor din guvern. Discursul lui, impregnat de sonoritatea bine-cunoscută a limbii de lemn, confirma, practic, dincolo de declarațiile belicoase de circumstanță, că da, la Timișoara avusese loc o revoltă populară, că da, Armata trăsese în manifestanți și că da, existau victime. Cu dicția defectuoasă pe seama căreia românii scorniseră o mulțime de bancuri, Ceaușescu a fost primul din gura căruia am auzit cuvântul ce avea să facă, în zilele și săptămânile următoare, o carieră istorică: „terorist”. Firește, pentru el teroriștii erau cei care manifestau pe străzi la Timișoara și, firește, fiindcă eram obișnuiți să interpretăm exact pe dos ceea ce ni se comunica, noi am înțeles imediat cum stăteau lucrurile în realitate.

A doua zi, pe 21 decembrie, vecinele mele care lucrau în fabricile bucureștene au fost duse să participe la „marea adunare populară” din fața clădirii Comitetului Central (actualul sediu al Ministerului de Interne). Ca de obicei, mitingul se transmitea în direct la

televizor, numai că, de această dată, transmisia s-a întrerupt după vreo câteva minute, fără nicio explicație. Am înțeles de ce abia când prima vecină care a ajuns înapoi acasă, speriată și cu hainele în dezordine, ne-a povestit că adunarea se terminase în haos, că, din megafoanele din care se auzeau de obicei urale, acum s-au auzit huiduieli și că „bărbați din mulțime înțepau femeile pe la spate ca să le facă să țipe”. Detaliul ăsta, țin minte, m-a frapat: deci nu strigaseră din proprie inițiativă împotriva lui Ceaușescu, cel pe care îl drăcuiau copios, în acele zile de incertitudine și nu numai, ci fiindcă le înțepase cineva? Și nu fiindcă românii îl urau aprig pe același Ceaușescu sau fiindcă plângeau în fața aparatelor de radio când ascultau veștile despre Timișoara se auziseră acele huiduieli, ci pentru că un presupus sabotor cu acces la boxele oficiale înlocuise banda de urale cu o alta, pe care erau înregistrate huiduieli?

În seara de 21 decembrie, au avut loc primele ciocniri sângeroase dintre protestatarii bucureșteni și forțele de represiune – în Piața Universității, în fața hotelului Intercontinental, unde erau cazați de obicei puținii occidentali aflați prin oraș cu treburi sau în vacanță, inclusiv corespondenții agențiilor de presă internaționale. Ceea ce lumea întreagă avea să afle în aceeași noapte, eu, care locuiam într-un cartier de la periferia Bucureștiului, am aflat din vocea panicată a profesoarei mele de istorie, cu care trebuia să mă văd a doua zi. Seara, pe la ora 20, cam la ora la care trupele „antitero” ale Securității se pregăteau să evacueze în forță Piața Universității, profesoara de istorie m-a sunat acasă – se auzea foarte prost, semn că Securitatea se ocupa deja cu îngreunarea comunicațiilor între bucureșteni – ca să îmi spună să nu mai vin la ea, ba chiar să-mi ceară insistent să nu cumva să ies în oraș. Rememorând acum, n-aș putea spune că nu înțelesesem, din tonul înfricoșat al acelei convorbiri, că, la doar câteva stații de metrou, se petreceau lucruri neobișnuite. Dar aș minți dacă aș pretinde că m-am gândit foarte

Revoluția din 1989

mult la ele. Din seara de 21 decembrie, sentimentul dominant pe care mi-l amintesc este cel de ușurare – în sfârșit, puteam să mă bucur de o zi de vacanță.

Cu atât mai mare a fost șocul a doua zi, pe 22 decembrie, când m-am trezit în jurul prânzului la auzul unei voci care striga în fața blocului: „Deschideți televizoarele! Deschideți televizoarele! Dictatorul a fugit!”.

21 decembrie
Tărbătoarele se auzesc, dar nu prevestesc
nimic bun. Pe 17 decembrie la Timișoara a avut
loc o demonstrație împotriva lui Ceaușescu. Fi-
mate a fost: mult' vreme 5000 de mark, deute
care se transformă în 500 cel puțin mult' copii între
12 și 15 ani. Pe totu nu l-au rănit pe-aceste
de 'apropo o răstălmășire: mult mobilizat tot.
Toate lumea se agită, buimăscă cu publică a luat
loc; se pare că vom fi izolați politice și econo-
mic. Ceaușescu nu mai are multe zile, toate
lumea prezintă arte, problema se pune dacă
vor mai fi violente, dacă armate o să fie de
putere lui. S-a răcit că de, dar nu de hui
vite. Ne temem că mai vom avea ceva între
noi; nu se pot vede se pot ascunde înșurubă-
tura. Unii oameni vorbesc că au fugit rebe-
lii din Timișoara și-ți dau în cap pe ston.

pentru acte false. Eu, una, nu pot să cred
așa ceva.

În jur, toate lumea se agită,
plânge, se pomințe, mășurătează și ardește
decît un steu ca să iasă în stradă. Cere ne-
liniștea plutește în aer. Doamne - ajută
să se termine cu bine și mai ales să nu se
rîie!

Disperant este că nu ne putem da
mama exact cît e de mare primejdia. Dar
se pare că e totuși destul de mare. Altfel de
ce s-au agitate așa sîmbolenii din front?

Pierd din tot sufletul să se schimbe
ceva și le voi (cu bine, firește). Poate anul care
vine nu aduce ceva mai mult decît bevină
și mîre.

Pagină din jurnalul de atunci al autoarei

Nu vă cunosc, tinerii mei cititori, dar pot să pun pariu că toate poveștile „de la revoluție” pe care vi le-au spus adulții din jurul vostru sunt pline de eroi. Nu e o trăsătură de generație, să știți, este modul în care, pe măsură ce înaintăm în vîrstă, noi, oamenii, ne procesăm amintirile. Bunicii noștri aveau povești despre război; tații noștri aveau povești din armată, care, așa cum vă spuneam, era pe atunci obligatorie; noi, cei care în 1989 aveam între 15 și

Revoluția din 1989

25 de ani, spunem poveștile de la revoluție. Nu doar eu, ci toți adolescenții ca mine visau în secret să aibă parte de aventuri glorioase. Iar pentru unii, Revoluția din 1989 a fost momentul mult visat.

„Îți doresc să nu ajungi să trăiești vremuri interesante!” – așa sună o urare pusă pe seama înțelepciunii chinezești. Ei bine, oricât ți-ai dori să le eviți, e puțin probabil să nu te întâlnești măcar o dată în viață cu „vremurile interesante”. Fiecare epocă își are propriile trăsături și evenimente „interesante” și ar fi o greșeală din partea contemporanilor să se ferească din calea istoriei timpului lor. Chiar și atunci când acea istorie te prinde, așa cum mi s-a întâmplat mie pe 22 decembrie 1989, în pijamale.

Îmi amintesc perfect momentul în care am intrat în sufragerie, lumina filtrată prin ferestre ca într-o zi de primăvară și chipurile uimite, neîncrezătoare cu care mama și fratele meu scrutau televizorul. Acolo se întâmpla ceva cu adevărat nemaivăzut și, până atunci, de neimaginat pentru noi: o mulțime de oameni necunoscuți se mișcau și vorbeau liber, fără teamă, strigând „Libertate!”, „Jos Ceaușescu!”, „Armata e cu noi!”. Spuneau în sfârșit cu voce tare ceea ce gândeam de atâta vreme cu toții, într-o dezordine care ni se părea de-a dreptul miraculoasă după toți acei ani în care nu văzuserăm altceva pe ecranul televizorului decât fețe încremenite, voci terne, haine cenușii și nu auziserăm decât exasperanta monotonie a limbii de lemn propagandistice.

Începe „revoluția în direct”, iar noi asistăm uluiți la ea dintr-un apartament din cartierul Berceni. Îi văd pentru prima dată pe acei disidenți ale căror nume le-am auzit la Europa Liberă. Actori celebri, pe care îi știu de la teatru sau din rolurile de eroi jucate în filmele comuniste, defilează acum pe ecran în postura de revoluționari anticomuniști. Mi-e destul de greu să-mi dau seama imediat dacă chiar asta sunt sau dacă nu cumva joacă și acum un rol. Crainicii obișnuiți ai TVR-ului, eliberați de povara

constrângerii, se străduiesc să se miște natural în timp ce ne anunță că „sinistrul dictator și odioasa sa soție au fugit”. După primele minute de stupeoare, reușim să înțelegem în sfârșit ce s-a întâmplat. Trecem de la stupefacție la entuziasm și începem să strigăm și noi „Libertate!” și „Am învins!”. Strigăm mai întâi în familie, sărind fericiți prin casă, apoi alături de vecini, în fața blocului. În câteva minute, aproape toți locuitorii din blocurile învecinate sunt în stradă și strigă într-un glas: „Libertate!”. Cei care au, de la ultimul 23 August, un steag prin casă, i-au decupat stema și îl flutură cu entuziasm. O premieră în viețile noastre: entuziasmul cu care fluturăm steagul României e sincer. Ne pupăm și ne îmbrățișăm ca nebunii, cunoscuți și necunoscuți. Femeile plâng. Ba chiar și unii bărbați plâng. Nici de data asta nu știu ce să fac cu violenta emoție care m-a cuprins, dar acum nu mai încerc să o stăvlesc.

Copiii trimiși de dimineață să stea la coadă în fața magazinelor, în așteptarea alimentelor despre care se zvonise că „se vor băga”, se întorc să ne spună că muncitorii de la IMGB [Întreprinderea de Mașini Grele București] au ieșit la revoluție și că se duc în coloane lungi către centrul orașului. Avem, oficial, și primii revoluționari din blocul nostru: doi frați de la etajul trei, unul de șapte și altul de nouă ani, lăsați în grija vecinilor fiindcă părinții lor lucrau în Armată. Se organizează pe loc patrulele de recuperare. Din fericire, nu trebuie să alergăm prea departe: îi găsim la primul colț de stradă, trimiși acasă, cu neobișnuită blândețe, de muncitorii care bănuiau că s-ar putea să-i caute cineva. De consolare, le cumpăraseră chiar și o pungă de bomboane. Deodată, toată lumea pare mai bună, mai generoasă, mai altruistă, mai responsabilă. Ne simțim demni de noua noastră libertate și nu ne îndoim că asta va dura la infinit. Între timp, asediată de „teroriști”, revoluția de la televizor continuă, iar cetățenii Bucureștiului sunt chemați stăruitor să o apere.

Revoluția din 1989

Iată unul dintre marile paradoxuri ale Revoluției din 1989: niciunul dintre cei care au luat parte la ea nu poate spune că a văzut cu ochii lui un terorist adevărat; în același timp, niciunul dintre noi nu s-a îndoit vreo clipă, în acele zile, de existența reală a teroriștilor. Din cauza lor, bucuria frenetică a primelor momente de după fuga celor doi dictatori a fost rapid înlocuită de o frică la fel de frenetică. Puțini văzuseră până atunci o armă adevărată și încă și mai puțini auziseră zgomotul unor împușcături adevărate. În acele zile însă, lucrurile s-au schimbat radical: la capătul câtorva ore în care cerul cartierului se înroșise de luminile trasoarelor, iar mitralierele cu care se trăgea de la unitățile militare din apropiere ne clănțăniseră aproape neîncetat în urechi, toată suflarea de la bloc devenise expertă în zgomote de război. Mai puțin eu, care tremuram la fiecare salvă. N-am cum să uit spaima copleșitoare cu care priveam cartușele luminoase ale trasoarelor lovindu-se de zidurile blocului vecin, convinsă fiind că fiecare dintre ele însemna o victimă omenească. Sau atenția cu care scrutam, zi și noapte, acoperișurile acelorași blocuri, după ce se anunțase la televiziunea liberă că teroriștii obișnuiau să urce nevăzuți pe clădirile din oraș și să își instaleze acolo cuiburi de mitralieră.

Din 23 decembrie, s-a declanșat un fel de haos în care toată lumea suspecta pe toată lumea, iar revoluția își cernea, sub ochii mei ignoranți, noii lideri. Îmi amintesc bine și prima ieșire pe străzile din centru, cred că tot pe 23 decembrie, în vechea Dacie a vărului meu, în care stăteam ca sardелеle și din care făceam fericiți semnul victoriei spre trecătorii care ne răspundeau la fel de extaziați. O bună parte dintre bucureșteni se mutase, practic, în stradă, deși niciunul dintre ei nu știa exact ce avea de făcut acolo. Principalul motiv era, de fapt, dorința difuză de a fi împreună cu ceilalți și de a te simți și tu parte din acel mare, inedit și inexprimabil entuziasm colectiv. La gurile de metrou, patrulare de tineri cu brasarde

și mitraliere distribuite de autoritățile militare îi percheziționau pe călători, în căutarea eventualelor arme cu care ar fi putut să-i atace pe cei din stradă. Lumea se supunea în general voioasă și chiar îi felicita pe revoluționarii ad-hoc pentru curajul lor.

Din când în când, apărea zvonul că o misterioasă Dacie neagră a trecut în viteză printre cei aflați în stradă, secerându-i cu rafale de mitralieră. Sau că, într-un colț al orașului, un terorist îmbrăcat în haină de piele a fost încolțit de oameni pe când trăgea de pe acoperișul unui bloc. Nimeni nu înțelegea foarte bine cine, de unde și de ce trăgea, dar faptul că se trăgea de-adevăratelea era atestat de numărul tot mai mare al victimelor care trebuiau îngropate de urgență și pentru care, în acele zile, se inaugurasă un cimitir nou, în prelungirea Cimitirului Bellu. Speriați, mulți dintre bucureșteni s-au întors acasă și s-au retras în fața televizoarelor, așteptând sfârșitul a ceea ce semăna deja, destul de tare, cu un război civil. N-au fost însă deloc puțini nici cei care au hotărât să riște și să rămână în stradă. Unii fiindcă, deși nu înțelegeau mare lucru din ce se petrecea în jurul lor, după ce duseseră atâția ani o viață ștearsă și lipsită de orizont, constatau că infuzia de adrenalină le prieste; alții pentru că, dimpotrivă, înțelegând bine miza politică a acelor zile, sperau că vor putea profita cât mai mult de libertatea abia câștigată.

Pe măsură ce zilele se scurgeau, acest amestec ciudat de exaltare și spaimă începea totuși să ne afecteze și, în paralel cu imaginile de fraternizare generală, imaginile cu șirurile lungi de morminte proaspete ale unor oameni tineri și foarte tineri, împușcați de-a valma pe străzile orașelor românești, deveneau tot mai greu de îndurat. „Petrecerea” din stradă luase destul de repede o întorsătură sinistă, chiar din seara de 22 decembrie, când, teroriști nevăzuți au părut să atace mulțimea din Piața Comitetului Central, astăzi Piața Revoluției, determinând o ripostă absurdă, disproporționată

Revoluția din 1989

din partea Armatei. Aceasta a provocat distrugerea semnificativă a Muzeului Național de Artă și incendierea Bibliotecii Centrale Universitare (BCU). Zeci de tablouri și un procent niciodată cunoscut cu adevărat din colecțiile de cărți valoroase ale bibliotecii au fost deteriorate sau pierdute definitiv cu acea ocazie. Patru ani mai târziu, când eram studentă și îmi pregăteam lucrarea de licență, am fost primită cu generozitate în biblioteca unui intelectual destul de cunoscut la acea vreme, care mi-a permis să studiez, printre alte periodice greu de găsit în bibliotecile publice, colecția ziarului interbelic *Vremea*. N-am putut să nu remarc că filele jurnalelor pe care le studiam, legate frumos în coperți cartonate și aflate într-o excelentă stare de conservare, purtau ștampila originală BCU. La marea dilemă a Revoluției din 1989, „cine a tras în noi?”, am adăugat în acest fel o alta: cine a profitat de panica și de distrugerile din acele zile, în care alți compatrioți erau gata să se lase uciși pentru libertate, pentru a fura bunuri din patrimoniul cultural al țării?

Timpul trecea, dar străzile Bucureștiului – și nu numai ale Bucureștiului – rămâneau în continuare sub tirul unor misterioși trăgători, presupuși „de elită”. Speranța tuturor că se va sfârși ceea ce începea să semene de-acum cu un coșmar se baza exclusiv pe promisiunea noilor lideri ai revoluției: anume că, odată ce soții Ceaușescu, capturați la Târgoviște încă din 22 decembrie, aveau să fie judecați, teroriștii, descriși la TVR drept „copiii lor de suflet”, aveau să-și piardă motivația și să renunțe la așa-zisa rezistență armată. Consumate pe 25 decembrie, procesul și execuția soților Ceaușescu au fost transmise la TVR, într-o variantă cenzurată, abia două zile mai târziu.

Toată ziua de 27 decembrie ni se anunțase acest eveniment, așa că, seara, întreaga suflare românească era adunată în fața ecranelor pentru a se convinge cu ochii ei că mult așteptatul eveniment chiar se întâmplase. Astăzi, acele imagini sunt arhicunoscute, oricine

dorește le poate găsi pe YouTube. Cei care le-au văzut pentru prima dată pe 27 decembrie 1989 le-au revăzut, probabil, de mai multe ori de atunci, de fiecare dată cu alți ochi. De aceea, să vorbesc despre sentimentul general încercat în acea seară s-ar putea să fie destul de dificil. Dar cred că nu greșesc dacă îl definesc ca fiind preponderent unul de ușurare. Puțini dintre noi s-au simțit atunci, așa cum atâția aveau să declare sus și tare mai târziu, părtași la o crimă. N-aș zice nici că toată lumea s-a bucurat fără reținere la vederea celor două cadavre – deși satisfacția că ni se făcuse, în fond, dreptate, nu a lipsit din paleta sentimentelor noastre. Însă, cu siguranță, nimeni din jurul meu nu s-a întristat cu adevărat. Faptul că, din dorința egoistă de a-și salva cu orice preț propria piele, cei doi dictatori aleseseră să omoare în stradă manifestanții ieșiți să-și ceară drepturile sau că, spre deosebire de liderii celorlalte țări comuniste, ei refuzaseră cu încăpățânare, până în ultima clipă, să admită orice liberalizare, cât de mică, ori că aruncaseră țara într-un haos general și în sărăcie nu-i făcea deloc niște candidați potriviți la compasiune. Și, indiferent ce i-a făcut nostalgia să creadă pe unii români între timp, în decembrie 1989 niciun român nu i-a compătimit cu adevărat pe Nicolae și Elena Ceaușescu.

Ce a urmat după execuția lor nu a fost însă nici pe departe sfârșitul schimbului de gloanțe. Nici al vrajbei din stradă, nici – mai ales – al celei din sufletele noastre. Pentru cei mai mulți dintre noi, tineri sau bătrâni, era doar începutul unei lungi călătorii inițiatice, pe parcursul căreia, trecând prin pericole și prin întâmplări pe care nu le mai experimentaserăm până atunci, navigând lipsiți de experiență printre turbulențele unei istorii ce se reășeza tumultuos sub pașii noștri, nimic nu avea să ne fie garantat: nici plasa de siguranță, nici finalul fericit. Iar cel mai important lucru care ni s-a întâmplat tuturor în anii ce au urmat – îndrăznesc să o cred azi, ajutată de distanța pe care mi-o oferă timpul – a fost faptul

Revoluția din 1989

că ni s-a dat șansa să ne descoperim pe noi înșine. Să descoperim în ce ne transformaseră anii lungi de dictatură comunistă și să ne dăm seama că realitatea propriilor noastre neajunsuri, neștiințe, neputințe era principalul obstacol ce ne rămăsese de înfruntat. Un obstacol cu care ne mai luptăm încă și astăzi, chiar dacă prea puțini dintre noi înțeleg asta și încă și mai puțini au curajul să o spună deschis.

De aceea m-am așternut, dragi cititori, la scris această carte: ca să înțeleg și eu și ca să vă ajut și pe voi să înțelegeți. Ce s-a întâmplat cu adevărat în acel decembrie din 1989? Cine a înlăturat, de fapt, regimul Ceaușescu? Cine erau cei care i-au luat locul? Au existat sau nu au existat teroriștii? A fost sau n-a fost o revoluție? Și – deloc, dar deloc în ultimul rând – ar fi fost oare posibilă libertatea noastră de azi fără Revoluția din 1989, cu toate imperfecțiunile ei?

Nu sunt niște întrebări simple și, ca atare, nu vă pot promite că răspunsurile vor fi simple sau ușor de găsit, chiar dacă au trecut 35 de ani de atunci. La urma urmei, 35 de ani fac cât o clipă la scara istoriei. Poate că generația mea, generația adolescenților de la revoluție, nu va putea să facă mai mult decât să povestească. Și poate că abia generațiile care nu au fost martore ale revoluției vor fi în stare să înțeleagă cu adevărat. E una dintre convingerile mele cele mai puternice: acea generație care va ajunge prima să înțeleagă ce s-a întâmplat atunci cu noi, cu o întreagă societate infantilizată de traiul, vreme de 45 de ani, sub un regim comunist și obligată brusc să se maturizeze peste noapte, va fi și generația care va reuși să răscumpere frustrările părinților și bunicilor ei, să le dea un sens, să le transforme, în sfârșit, într-o nouă civilizație românească, una funcțională, de succes. Poate că acea generație este chiar generația voastră. Până atunci însă, sensul istoriei rămâne ascuns în poveștile noastre, iar aflarea lui depinde de onestitatea cu care le transmitem mai departe.